

عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین دانشجویان و استاد از دیدگاه دانشجویان

دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

محمد رضا عابدینی، علی عباسی، فتحیه مرتضوی، بیتا بیجاری*

چکیده

مقدمه: ارتباط مؤثر بین استاد و دانشجو در افزایش اثر بخشی فرایند آموزش و یادگیری نقش اساسی دارد. هدف از این مطالعه شناسایی عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین دانشجویان و اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند بود.

روش‌ها: در این مطالعه توصیفی مقطعی، دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند شرکت کردند. پرسشنامه پژوهشگر ساخته براساس بررسی متون و مشورت با چند نفر از افراد خبره، در سه حیطه فردی، حرفه‌ای و علمی تدوین گردید و پس از تأیید اعتبار محتوایی و پایایی، با مراجعه حضوری، به دانشجویان تحویل داده شد و پس از تکمیل جمع‌آوری گردید. ۳۳۳ پرسشنامه با استفاده از آمار توصیفی و آزمون‌های تحلیلی آزمون t مستقل و آنالیز واریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: میانگین نمرات مربوط به سه حیطه فردی، حرفه‌ای و علمی استاد به ترتیب $4/35 \pm 0/52$ ، $4/27 \pm 0/56$ و $4/05 \pm 1/11$ (از حداکثر ۵ نمره) بود. در مجموع عوامل احترام به دانشجویان، تسلط بر مطالب علمی، به روز بودن استاد، رعایت عدالت در برخورد با دانشجویان، و مسؤلیت پذیری بیشترین تأثیر؛ و سن، جنس، سابقه فعالیت‌های پژوهشی استاد و استفاده به موقع از ابزارهای تشویقی کمترین تأثیر را در روابط بین استاد و دانشجو داشتند.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه نشان داد که شخصیت و جنبه‌های اخلاقی استاد، در کنار دانسته‌های علمی و نحوه تدریس وی، می‌تواند در بهبود روابط بین استاد و دانشجو و در نتیجه افزایش و بهبود فرایند یاددهی و یادگیری مؤثر باشد.

واژه‌های کلیدی: ارتباط، استاد، دانشجو، دیدگاه دانشجویان، ارزشیابی استاد.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / شهریور ۱۳۹۱؛ ۱۲(۶): ۴۳۹ تا ۴۴۷

مقدمه

آموزش عالی نقشی اساسی و محوری در توسعه جوامع و هماهنگی ابعاد مختلف جامعه دارد. هدف و نقش عمده آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی متخصص دارای

توانایی‌های لازم به منظور انجام وظایف مربوطه در حیطه عملکرد است. تلاش دانشگاه و اساتید نیز در جهت ارتقا و توانمندی سیستم آموزشی است (۱).

اساتید دانشگاه، گران‌بهارترین رکن دانشگاه‌های علوم پزشکی هستند. وظایف اعضای هیأت‌علمی در دانشگاه‌های علوم پزشکی شامل: آموزش، پژوهش، مراقبت از بیماران، مدیریت، فعالیت‌های تخصصی خارج از دانشگاه، توسعه فردی و فعالیت‌های اجتماعی است (۲). از این میان آموزش و تدریس دانشجویان از اصلی‌ترین و عمده‌ترین وظایف هر استاد است؛ و ارتقای کیفیت آن در افزایش انگیزه، نشاط آوری و افزایش کارایی استاد و

* نویسنده مسؤول: دکتر بیتا بیجاری (استادیار)، گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران. bita.bijari@yahoo.com
دکتر محمد رضا عابدینی (استادیار)، گروه تحقیقاتی آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران. (mohrabe@yahoo.com)؛ علی عباسی، کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران. (aliabassi86@yahoo.com)؛ فتحیه مرتضوی راوری (مربی)، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (mortazavi_fat@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۱۲/۹، تاریخ اصلاحیه: ۹۱/۲/۲۳، تاریخ پذیرش: ۹۱/۲/۲۴

را از دیدگاه اساتید یا دانشجویان، مورد ارزیابی قرار داده اند. این مطالعات نشان داده‌اند که عواملی مانند گشاده رویی بجا و مناسب، فروتنی، رازداری و امانت‌داری استاد (۹) و خصوصیات آموزشی و اخلاقی استاد مانند فن بیان، رعایت اصول مهارت‌های تدریس، سطح علمی، تجربه، حفظ حرمت، احترام به دانشجو (۱۰) و فراهم نمودن جو مناسب یادگیری (۱۱) از مهم‌ترین عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان بوده است.

با وجود این، هنوز بسیاری از جنبه‌ها و عوامل مؤثر در برقراری روابط بین استاد و دانشجو ناشناخته مانده و نیاز به انجام مطالعات بیشتر در این زمینه احساس می‌شود. در مطالعات انجام یافته در این زمینه، تنها جنبه‌های محدودی از عوامل مؤثر در برقراری روابط بین استاد و دانشجو مورد بررسی قرار گرفته است (۹ تا ۱۱). در این مطالعه سعی شده است جنبه‌های بیشتر و کامل‌تری از عوامل مؤثر در روابط بین استاد و دانشجو بررسی شود. آشنایی با دیدگاه دانشجویان در این زمینه باعث می‌شود تا استاد از دریچه دید دانشجو دیده شده، و با ارائه برنامه مناسب، به تصمیم‌گیری آگاهانه در تنظیم فعالیت‌های تدریس و ارزیابی اساتید کمک شود. با توجه به نقش مهم استاد و نیاز به تعامل استاد و دانشجو در امر آموزش، شناخت ویژگی‌های یک استاد مطلوب از دیدگاه آموزش‌گیرندگان و سعی در تحقق این ویژگی‌ها توسط اساتید، کیفیت آموزش را ارتقا خواهد داد. اساتید و دانشجویان اگر با نظرات و دیدگاه‌های هم آشنا باشند؛ روند آموزش و پژوهش سیر تکاملی خود را به نحو بهتر و مؤثرتری طی خواهد کرد.

با توجه به اهمیت ارتباط مؤثر بین استاد و دانشجو و نقش آن در افزایش اثر بخشی فرایند یاددهی و یادگیری، محدود بودن مطالعات انجام شده در این زمینه و نقش احتمالی عوامل جغرافیایی و فرهنگی مختلف، این مطالعه با هدف شناسایی عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین دانشجویان و اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند انجام شد.

دانشجو نقش بسزایی دارد. به طوری که استاد، اساسی‌ترین عامل ایجاد موفقیت‌های مطلوب در تحقق هدف‌های آموزشی است. استاد خوب می‌تواند موجب تسهیل فرایند آموزش شده و حتی نقص کتب درسی و امکانات آموزشی را جبران کند (۳).

آموزش مؤثر به استفاده صحیح از مهارت‌های ارتباطی بستگی دارد (۴)، به طوری که بهترین موقعیت و موضوع تدریس در صورت عدم توانایی استاد در ایجاد ارتباطی مطلوب، غیرفعال و غیر جذاب می‌شود. لذا عوامل مؤثر در برقراری ارتباط استاد و دانشجو برای بهبود فرایند آموزش از اهمیت بالایی برخوردار است (۵).

یکی از عوامل مهم در یادگیری، اعتماد و درک متقابل مدرس و فراگیر نسبت به یکدیگر است. برقراری ارتباط دانشجو با استاد باعث افزایش اعتماد به نفس و انگیزه یادگیری در دانشجو می‌شود (۶). مطالعات نشان داده‌اند که ارتباط مؤثر استاد، یکی از ویژگی‌های استاد خوب است (۲).

در مورد عوامل مؤثر در اثر بخشی تدریس استاد، مطالعات گوناگونی انجام شده است. از جمله این عوامل می‌توان به وجود روابط متقابل محترمانه اشاره کرد. رفتارهای غیرمحترمانه می‌تواند به شدت فرایند یاددهی و یادگیری را مختل کرده و به ایجاد تناقض و اضطراب بین استاد و دانشجو منجر گردد (۷).

از دیگر عوامل مؤثر در اثربخشی تدریس، مشاوره دادن و راهنمایی کردن است. مشاوره می‌تواند عامل مؤثری برای حل بسیاری از مسائل دانشجویان باشد. ارائه ناکافی راهنمایی و مشاوره، دستیابی به اهداف آموزشی را دچار مشکل می‌نماید (۸).

اغلب عوامل مؤثر در اثربخشی تدریس اساتید، تابعی از روابط بین استاد و دانشجو هستند و دستیابی به آنها، تنها با داشتن رابطه قوی و مطلوب بین اساتید و دانشجویان امکان‌پذیر است. براساس بررسی متون، مطالعات اندکی در کشور عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین استاد و دانشجو

روش‌ها

تأیید شد و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ $\alpha=0/88$ بررسی و تأیید شد. محقق با مراجعه حضوری به دانشجویان و بیان اهداف مطالعه و توضیح در مورد پرسشنامه‌ها، آنها را به کسانی که تمایل به همکاری داشتند، تحویل می‌داد و پس از تکمیل جمع‌آوری نمود. پس از تکمیل حجم نمونه، داده‌ها توسط نرم افزار SPSS-17 تجزیه و تحلیل شد. فراوانی پاسخ‌های داده شده به هر یک از گزینه‌ها در مورد هر کدام از عوامل و میانگین نمرات کسب شده در هر یک از عوامل در شرکت‌کنندگان محاسبه شد و با استفاده از تست‌های تحلیلی آزمون T مستقل و آنالیز واریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. $\alpha \leq 0/05$ به عنوان سطح معناداری آزمون‌ها در نظر گرفته شد.

نتایج

درصد بازگشت پرسشنامه‌ها ۹۲٪ (۳۲۳ از ۳۵۰) بود. دانشجویان در محدوده سنی ۱۹ تا ۳۳ سال (میانگین $21/78 \pm 2/35$ سال) قرار داشتند. تعداد پرسشنامه‌های بررسی شده به تفکیک دانشکده عبارت بود از آموزشکده فوریت‌های پزشکی ۳۰ عدد، دانشکده بهداشت ۸۸ عدد، دانشکده پرستاری مامایی ۲۴ عدد، دانشکده پزشکی ۵۸ عدد، دانشکده پیراپزشکی ۱۲۳ عدد. مشخصات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در جدول ۱ نشان داده شده است.

میانگین و انحراف معیار نمرات کل مربوط به حیطه‌های فردی، حرفه‌ای و علمی استاد به ترتیب در جداول ۲ تا ۴ ارائه شده است. میانگین و انحراف معیار نمرات کل این حیطه‌ها به ترتیب $4/35 \pm 0/52$ ، $4/27 \pm 0/56$ و $4/05 \pm 1/11$ (از حداکثر ۵ نمره) محاسبه شد. بر اساس یافته‌های جدول ۲، بالاترین میانگین نمرات، مربوط به رعایت عدالت در برخورد با دانشجویان و مسئولیت‌پذیری در حیطه عوامل فردی؛ احترام به دانشجو در حیطه عوامل حرفه‌ای؛ و در تسلط بر مطالب علمی؛ بود. همچنین جنس و سن در

جامعه آماری در این مطالعه توصیفی مقطعی، کلیه دانشجویان سال اول به بالا در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند به تعداد ۱۰۴۳ نفر بود. جمعیت نمونه بر اساس فرمول مقایسه میانگین‌ها بر اساس مطالعات قبلی (۹ تا ۱۱) و با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (سه‌میه‌ای و تصادفی) انتخاب شد. به این منظور تعداد ۳۵۰ پرسشنامه ارسال گشت و پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی توسط دانشجویان هر دانشکده تکمیل شد. معیار ورود به مطالعه، اشتغال به تحصیل در یکی از دانشکده‌های تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی بیرجند در زمان انجام مطالعه بود. دانشجویان سال اول به دلیل عدم آشنایی کافی با فرایند ارتباط استاد و دانشجو و محیط دانشگاه و در نتیجه، کاهش اعتبار یافته‌ها، از مطالعه حذف شدند. همچنین پرسشنامه‌هایی که به طور ناقص تکمیل شده بودند نیز حذف شدند.

پرسشنامه بر اساس مطالعات قبلی و مشورت با تعدادی از اعضای هیأت‌علمی دانشگاه، که در زمینه آموزش پزشکی فعالیت داشتند، تدوین شد. این پرسشنامه حاوی ۳۲ سؤال مشتمل بر مشخصات دموگرافیک دانشجویان و عوامل مؤثر در ارتباط بین استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان است. به منظور درک بهتر و تجزیه تحلیل مناسب‌تر و دستیابی به نتایج قطعی‌تر، سؤالات براساس نزدیکی مفاهیم، به سه گروه شامل خصوصیات فردی (۱۲ سؤال)، علمی (۶ سؤال) و حرفه‌ای (۱۴ سؤال) استاد تقسیم شد. در مقابل هر یک از عوامل احتمالی مؤثر بر ارتباط بین استاد و دانشجو، میزان تأثیر به صورت گزینه‌های بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم قرار داشت؛ که بر اساس سیستم نمره‌دهی لیکرت به گزینه بسیار زیاد نمره ۵، به گزینه زیاد نمره ۴، متوسط نمره ۳، کم نمره ۲ و خیلی کم نمره ۱ تعلق گرفت. پس از تهیه پرسشنامه، اعتبار محتوایی آن توسط ده نفر از اعضای هیأت‌علمی خبره و صاحب‌نظر در زمینه آموزش پزشکی،

جدول ۱: توزیع و درصد فراوانی مشخصات دموگرافیک دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، شرکت کننده در مطالعه عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد

مشخصات دموگرافیک	زیرگروه	تعداد	درصد
جنس	مرد	۱۳۰	۴۰/۲
	زن	۱۹۳	۵۹/۸
وضعیت تاهل	مجرد	۲۶۶	۸۲/۴
	متاهل	۵۷	۱۷/۶
وضعیت سکونت	بومی	۷۷	۲۳/۸
	خوابگاه	۲۲۹	۷۰/۹
مقطع تحصیلی	منزل اجاره‌ای	۱۷	۵/۳
	کاردانی	۹۸	۳۰/۳
	کارشناسی	۱۶۷	۵۱/۷
	دکتر	۵۸	۱۸
	زیاد	۱۶۱	۴۹/۸
علاقمندی به رشته تحصیلی	متوسط	۱۳۸	۴۲/۷
	کم	۲۴	۷/۴

حیطه عوامل فردی؛ استفاده به موقع از ابزار در حیطه عوامل حرفه‌ای؛ و سابقه فعالیت‌های پژوهشی در حیطه عوامل علمی؛ با پایین‌ترین میانگین، از نظر دانشجویان کمترین اثر را در ارتباط بین استاد و دانشجو داشتند.

میانگین نمرات مربوط به گزینه‌های وضعیت ظاهری در دانشجویان پسر $4/08 \pm 0/92$ و در دختران $3/68 \pm 1/02$ بود؛ که بر اساس آزمون تی مستقل، این تفاوت معنادار می‌باشد. ($t = -2/52$, $p = 0/00$). بر اساس همین آزمون، با توجه به میانگین نمرات گزینه احترام به دانشجویان، در دانشجویان پسر ($4/80 \pm 0/53$) و دختر ($4/63 \pm 0/74$)، اختلاف آماری معنا دار بود ($p = 0/01$)، سایر گویه‌هایی که تفاوت میانگین نمره آنها بین دو گروه دختران و پسران معنادار بود عبارتند از: انتقال شفاف و واضح مطالب درسی در دانشجویان دختر ($4/54 \pm 0/75$) و در دانشجویان پسر ($4/29 \pm 1/02$) ($t = -2/59$, $p = 0/01$)؛ استفاده از مثال‌هایی متناسب با مبحث درسی در دانشجویان دختر ($4/52 \pm 0/75$) و در دانشجویان پسر ($4/26 \pm 0/92$) ($t = -2/77$, $p = 0/00$).

جمع‌بندی مطالب در پایان کلاس در دانشجویان دختر ($4/30 \pm 0/81$) و در دانشجویان پسر ($3/99 \pm 1/00$) ($t = -3/08$, $p = 0/00$).

میانگین نمرات مربوط به گزینه وضعیت ظاهری در گروه‌های سنی کمتر از ۲۵ سال $3/66 \pm 1/07$ ، در گروه سنی ۲۵ تا ۳۰ سال $3/87 \pm 0/97$ و در گروه سنی بالاتر از ۳۰ سال $4/56 \pm 0/63$ بود. بر اساس آزمون تحلیل واریانس، تفاوت میانگین‌ها در این گروه‌ها، از نظر آماری معنادار بود ($f = 5/78$, $p = 0/01$). بر اساس آزمون آنالیز واریانس، اختلاف میانگین نمرات اختصاص یافته به رازداری و امانت بین دانشجویان مقطع کاردانی $3/98 \pm 1/11$ و مقطع کارشناسی $4/32 \pm 0/88$ و مقطع دکتری $4/47 \pm 0/69$ نیز معنادار بود ($f = 5/85$, $p = 0/01$). همچنین میانگین نمره محبوبیت و شهرت بین دانشجویان در مقاطع کاردانی $4/24 \pm 0/92$ ، کارشناسی $3/88 \pm 1/05$ و دکتری $4/29 \pm 1/10$ ($f = 5/47$, $p = 0/00$) و همچنین اختلاف میان میانگین نمرات سابقه فعالیت‌های آموزشی استاد در مقطع کاردانی $3/97 \pm 1/07$ ، کارشناسی $3/85 \pm 1/05$ و دکتری $4/25 \pm 1/01$ نیز معنادار بود ($f = 3/89$, $p = 0/02$).

بر اساس آزمون آنالیز واریانس، تفاوت آماری معناداری بین میانگین و انحراف معیار نمرات عوامل مؤثر بر برقراری ارتباط بین استاد و دانشجو، برحسب سال‌های ورودی، وضعیت تاهل و محل سکونت دیده نشد.

در تحلیل عوامل مؤثر بر ارتباط بین استاد و دانشجو بر حسب میزان علاقه به رشته تحصیلی، بر اساس آزمون تحلیل واریانس بین میانگین نمره عامل انتقادپذیری در دانشجویان با علاقه کم به رشته تحصیلی $3/91 \pm 1/10$ و در دانشجویان با علاقه متوسط $4/40 \pm 0/81$ و دانشجویان با علاقه زیاد به رشته تحصیلی $4/40 \pm 0/89$ اختلاف معناداری وجود داشت ($f = 41/3$, $p = 0/03$).

بحث

کمترین تأثیر را داشت. همچنین عواملی مانند اعتماد به نفس بالا، فروتنی و تواضع، انتقادپذیری و رازداری و امانت، جزو عوامل با تأثیر زیاد در روابط بین استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان بودند. در مطالعه خسروی و همکاران نیز اخلاق استاد، نقش مؤثری در ارتباط استاد و دانشجو داشت. در حالی که بیشتر دانشجویان سن، جنس و وضعیت ظاهری استاد را کم اثر می دانستند (۵).

نتایج این مطالعه نشان داد مواردی که به عنوان عوامل احتمالی مؤثر بر روابط بین استاد و دانشجو در نظر گرفته شده بودند همگی از دیدگاه دانشجویان تأثیر قابل توجهی بر روابط بین استاد و دانشجو دارند. از بین خصوصیات فردی استاد، رعایت عدالت در برخورد با دانشجویان و مسؤلیت‌پذیری و صمیمیت و همدلی بیشترین تأثیر و جنس و سن استاد و وضعیت ظاهری

جدول ۲: فراوانی مطلق و نسبی و میانگین و انحراف معیار عوامل مؤثر بر ارتباط بین استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان

حیطه	گویه‌ها	میزان تأثیر				میانگین و انحراف معیار
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	
عوامل فردی (خصوصیات فردی استاد)	سن	۵۷(۱۷/۶)	۱۰(۳۲/۵)	۱۱۱(۳۴/۴)	۴۱(۱۲/۷)	۳/۴۹±۱/۰۱
	جنس	۵۱(۱۵/۸)	۹۴(۲۹/۱)	۱۰(۳۲/۸)	۵۳(۱۶/۴)	۳/۳۲±۱/۱۰
	وضعیت ظاهری	۱۰۳(۳۱/۹)	۱۰۳(۳۱/۹)	۸۶(۲۶/۶)	۲۷(۸/۴)	۳/۸۵±۱/۰۱
	اعتماد به نفس بالا	۱۶۷(۵۱/۷)	۱۰۹(۳۳/۷)	۳۶(۱۱/۱)	۹(۲/۸)	۴/۳۳±۰/۸۳
	انعطاف‌پذیری	۱۶۳(۵۰/۵)	۱۰۷(۳۳/۱)	۴۲(۱۳)	۷(۲/۲)	۴/۲۹±۰/۸۶
	فروتنی و تواضع	۱۸۸(۵۸/۲)	۹۳(۲۸/۸)	۲۷(۸/۴)	۹(۲/۸)	۴/۲۸±۰/۸۹
	محبوبیت و شهرت استاد بین سایر دانشجویان	۱۴۰(۴۲/۳)	۱۰۲(۳۱/۶)	۵۳(۱۶/۴)	۱۹(۵/۹)	۴/۰۷±۱/۰۴
	صمیمیت و همدلی با دانشجویان	۱۹۶(۶۰/۷)	۷۸(۲۴/۱)	۳۵(۱۰/۸)	۹(۲/۸)	۴/۳۹±۰/۹۰
	انتقادپذیری	۱۸۵(۵۷/۳)	۹۱(۲۸/۲)	۳۲(۹/۹)	۱۱(۳/۴)	۴/۳۶±۰/۸۸
	رعایت عدالت در برخورد با دانشجویان	۲۰۱(۶۲/۲)	۸۴(۲۶)	۲۶(۸)	۹(۲/۸)	۴/۴۸±۰/۸۳
عوامل حرفه‌ای (خصوصیات حرفه‌ای استاد)	راز داری و امانت‌داری	۱۷۵(۵۴/۲)	۸۹(۲۷/۶)	۴۹(۱۵/۲)	۵(۱/۵)	۴/۳۱±۰/۸۹
	مسؤلیت‌پذیری	۱۹۷(۶۱)	۸۳(۲۵/۷)	۳۶(۱۱/۱)	۵(۱/۵)	۴/۴۵±۰/۷۹
	هم رشته بودن استاد و دانشجو	۱۷۳(۵۳/۶)	۱۰۱(۳۱/۳)	۳۴(۱۰/۵)	۱۰(۳/۱)	۴/۳۲±۰/۸۹
	رعایت هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی	۱۸۲(۵۶/۳)	۹۶(۲۹/۷)	۳۱(۹/۶)	۱۱(۳/۴)	۴/۳۷±۰/۸۶
	نظم و انضباط و حضور به موقع در کلاس	۱۴۷(۴۵/۵)	۱۰۸(۳۳/۴)	۵۰(۱۵/۵)	۱۰(۳/۱)	۴/۱۶±۰/۹۶
	احترام به دانشجویان	۲۶۱(۸۰/۸)	۴۹(۱۵/۲)	۷(۲/۲)	۳(۰/۹)	۴/۷۳±۰/۶۳
	سعی در حل مشکلات دانشجویان	۱۹۱(۵۹/۱)	۸۵(۲۶/۳)	۳۴(۱۰/۵)	۷(۲/۲)	۴/۳۸±۰/۸۹
	مشارکت دادن دانشجویان در مباحث درسی	۱۵۴(۴۷/۷)	۹۹(۳۰/۷)	۵۴(۱۶/۷)	۱۱(۳/۴)	۴/۴۴±۰/۸۸
	ایجاد انگیزه در دانشجویان برای یادگیری و مطالعه بیشتر	۱۸۸(۵۸/۲)	۹۱(۲۸/۲)	۲۹(۹)	۱۰(۳/۱)	۴/۴۲±۰/۸۳
	استفاده به موقع از ابزارهای تشویقی	۱۵۰(۴۶/۴)	۱۰۵(۳۲/۵)	۵۲(۱۶/۱)	۱۱(۳/۴)	۳/۷۵±۱/۰۷
عوامل حرفه‌ای (خصوصیات حرفه‌ای استاد)	سهولت دسترسی به استاد در خارج از کلاس	۱۶۳(۵۰/۵)	۹۶(۲۹/۷)	۴۱(۱۲/۷)	۱۹(۵/۹)	۴/۰۹±۰/۹۱
	ارائه طرح درس و طرح دوره به دانشجویان	۹۳(۲۸/۸)	۱۱۰(۳۴/۱)	۷۵(۲۳/۲)	۳۶(۱۱/۱)	۴/۱۸±۰/۹۰
	جمع‌بندی مطالب در پایان کلاس	۱۴۶(۴۵/۲)	۱۰۸(۳۳/۴)	۵۲(۱۶/۱)	۱۵(۴/۶)	۴/۱۹±۰/۹۴
	انتقال واضح مطالب و توانایی در تفهیم درس	۲۰۴(۶۳/۲)	۷۸(۲۴/۱)	۲۸(۸/۷)	۷(۲/۲)	۴/۳۸±۰/۸۸

							خصوصیات علمی استاد
استفاده از مثال‌هایی متناسب با مبحث درسی	۱۹۲(۵۹/۴)	۸۹(۲۷/۶)	۳۳(۱۰/۲)	۵(۱/۵)	۴(۱/۲)	۴/۲۲±۰/۹۶	
ارائه مطالب با روال منطقی و کاربردی و رعایت پیوستگی مطالب درسی	۱۲۹(۳۹/۹)	۱۱۶(۳۵/۹)	۶۰(۱۸/۶)	۱۶(۵)	۲(۰/۶)	۴/۱۸±۰/۹۳	
مرتبه علمی استاد (مربی، استاد یار، دانشیار)	۱۴۰(۴۳/۳)	۸۳(۲۵/۷)	۷۲(۲۲/۳)	۲۲(۶/۸)	۶(۱/۹)	۴/۰۲±۱/۰۵	
بهره‌گیری از روش‌های آموزشی متنوع و وسایل کمک آموزشی	۱۳۲(۴۰/۹)	۱۱۶(۳۵/۹)	۵۳(۱۶/۴)	۱۴(۴/۳)	۸(۲/۵)	۴/۰۸±۰/۹۸	
تسلط بر مفاهیم علمی و مطالب درسی	۲۱۳(۶۵/۹)	۷۵(۲۳/۲)	۲۶(۸)	۵(۱/۵)	۴(۱/۲)	۴/۵۱±۰/۸۱	
سابقه فعالیت‌های پژوهشی استاد	۱۰۹(۳۳/۷)	۸۷(۲۶/۹)	۹۱(۲۸/۲)	۲۵(۷/۷)	۱۱(۳/۴)	۳/۷۹±۱/۰۹	
سابقه فعالیت‌های آموزشی استاد	۱۲۷(۳۹/۳)	۹۰(۲۷/۹)	۷۵(۲۳/۲)	۲۳(۷/۱)	۸(۲/۵)	۳/۹۴±۱/۰۶	
به روز بودن علم استاد (up to date)	۲۱۰(۶۵)	۷۳(۲۲/۶)	۲۸(۸/۷)	۱۱(۳/۴)	۱(۰/۳)	۴/۴۸±۰/۸۱	

حرفه‌ای؛ احترام به دانشجویان، مشارکت دادن دانشجو در مباحث درسی، ایجاد انگیزه در آنها برای مطالعه بیشتر و رعایت هنجارهای اجتماعی، بیشترین تأثیر را در روابط بین استاد و دانشجو داشتند. همچنین استفاده به موقع از ابزار تشویقی و سهولت دسترسی به استاد در خارج از کلاس، کمترین تأثیر را در روابط بین استاد و دانشجو از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند دارا بودند.

بر اساس نتایج مطالعه خسروی و همکاران، حفظ حرمت و احترام دانشجو، و اخلاق استاد موثرترین عامل در بهبود روابط بین استاد و دانشجو بود که با نتیجه مطالعه حاضر، هم خوانی دارد (۵). در مطالعه عبیدی فروتنی، راز داری و امانت‌داری استاد بیشترین تأثیر را در روابط بین استاد و دانشجو داشت (۹). در مطالعه قدمی و همکاران، نیز، توانایی همدلی و درک متقابل، کمک به حل مشکلات، ایجاد انگیزه برای یادگیری، نقش مؤثری در برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد داشتند (۱۰). نتایج مطالعه حاضر، از نظر تأثیر عوامل حرفه‌ای بر روابط بین استاد و دانشجو، با سایر مطالعات صورت گرفته در این زمینه هم‌خوانی دارد؛ به طوری که در تمام مطالعات و از جمله مطالعه کنونی، رعایت هنجارهای اجتماعی و احترام متقابل، نقش اساسی در روابط بین استاد و دانشجو داشت.

در مطالعه عبیدی نیز گشاده‌رویی بجا و مناسب، فروتنی، رازداری و امانت‌داری استاد، بیشترین تأثیر و سن و جنس و وضعیت ظاهری، نقش کمتری را داشت (۹). در مطالعه قدمی و همکاران، عوامل اخلاق استاد، توانایی همدلی و درک متقابل و کمک به حل مشکلات، نقش مؤثری در برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد داشت. در حالی که سن و جنس در این میان نقش کمتری داشت (۱۰) در مطالعه وکیلی و همکاران، از بین عوامل فردی، خوش اخلاقی و اعتماد به نفس استاد، مهمترین عامل موثر در ارزشیابی استاد، از دیدگاه دانشجویان بود همچنین وضعیت ظاهری استاد نیز اهمیت زیادی در ارزشیابی استاد داشت (۱۲).

در مجموع، در تمام مطالعات بررسی شده، رعایت اصول اخلاقی و انسانی توسط استاد، بیشترین و موثرترین نقش را در بهبود روابط بین استاد و دانشجو دارد؛ و عوامل ظاهری و سن و جنس استاد، کمترین تأثیر را در این میان دارد؛ که نتایج مطالعه حاضر نیز آن را تأیید می‌کند. بنابراین لازم است اساتید دانشگاه، هم‌زمان با رشد علمی به مسائل اخلاقی و روابط عالی انسانی نیز توجه داشته باشند؛ تا روابط بین آنها و دانشجویان بهبود یابد و در نتیجه پیشرفت بهتر تحصیلی و اخلاقی در دانشجویان را در پی داشته باشد.

بر اساس نتیجه مطالعه کنونی، از بین خصوصیات

دانشجویان از دیدگاه دانشجویان پسر، اهمیت بیشتری نسبت به دانشجویان دختر دارد. در مطالعه وکیلی و همکاران نیز دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر، اهمیت بیشتری را برای جنبه مهارت تدریس استاد قایل شده بودند (۱۲).

اختلاف دیدگاه دانشجویان در سنین مختلف هم می‌تواند ناشی از این باشد که تعداد عمده دانشجویان مورد مطالعه، در گروه سنی ۲۰ تا ۲۵ سال قرار داشتند. از جمله مطالعاتی که تأثیر سن را در دیدگاه دانشجویان در خصوص عوامل مؤثر بر روابط استاد و دانشجو بررسی کرده است، مطالعه خسروی و همکاران می‌باشد. به طوری که در این مطالعه، دانشجویان با سن بالاتر (مساوی یا بیش از ۲۲ سال)، سن استاد را در برقراری ارتباط بین استاد و دانشجو مؤثرتر می‌دانستند (۵).

اختلاف در دیدگاه دانشجویان بین مقاطع مختلف ممکن است مربوط به متفاوت بودن سطح انتظارات، قضاوت و درک دانشجویان از دانشگاه و استاد و انگیزه تحصیلی آنها باشد.

با توجه به انتشار کم مقالات در زمینه مهارت‌های ارتباطی و با توجه به متفاوت بودن ویژگی‌های اساتید و دانشجویان در شرایط فرهنگی مختلف، پیشنهاد می‌شود که مطالعات بیشتر در این زمینه انجام گیرد.

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه تأیید می‌کند که در مجموع مهارت‌های ارتباطی و روابط انسانی در کنار تدریس از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. در همین راستا به نظر می‌رسد که در امر آموزش، نه تنها نحوه تدریس و آموزش استاد بلکه شخصیت، منش و رفتار او در کلاس نیز، می‌تواند در افزایش انگیزه دانشجو برای یادگیری بیشتر و نهایتاً ارتقای کیفیت آموزش مؤثر باشد.

از بین خصوصیات علمی، تسلط بر مفاهیم علمی و مطالب درسی و به روز بودن استاد، بیشترین تأثیر، و سابقه فعالیت‌های پژوهشی و سابقه فعالیت‌های آموزشی، کمترین تأثیر را در روابط بین استاد و دانشجو داشت.

در مطالعه خسروی و همکاران، سطح علمی استاد و تجربه استاد نقش مؤثری را در روابط بین استاد و دانشجو داشت (۵). در صورتی که در مطالعه کنونی تجربه استاد نقش کمی در این زمینه داشت. در مطالعه قدمی و همکاران، عوامل فن بیان و مهارت تدریس، سطح علمی استاد و تجربه استاد نقش مؤثری در برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد داشت (۱۰). در مطالعه رضانی و درتاج نیز، تسلط بر موضوع درسی، تدریس اثربخش و کارآمدی مدرس، از دیدگاه دانشجویان نقش مهمی داشت (۱۳). در مطالعه گشمرد و همکاران، تسلط استاد در تدریس و ارائه مطالب جدید و روزآمد، از ویژگی‌های یک استاد خوب برشمرده شده است. در صورتی که سابقه فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی استاد، نقش زیادی در این زمینه نداشت، که با نتایج مطالعه کنونی، همخوانی دارد (۱۴). نتایج این مطالعه از نظر ویژگی‌های علمی استاد نیز با مطالعه حاضر همخوانی دارد.

در مجموع به نظر می‌رسد کیفیت تدریس و تسلط بر موضوع و نحوه تدریس، از دیدگاه دانشجویان مهم‌تر از طول مدت و سابقه تدریس است. کم اهمیت شمردن سابقه فعالیت‌های پژوهشی استاد، از دیدگاه دانشجویان، احتمالاً می‌تواند ناشی از مشخص نبودن ارزش پژوهش برای دانشجویان در اثر مشکلات سیستم آموزشی باشد. به نظر می‌رسد اختلاف در دیدگاه دانشجویان دختر و پسر در برخی از حیطه‌ها، مربوط به این موضوع باشد؛ که دانشجویان دختر، به جنبه‌های تفهیمی دروس و مباحث علمی و به روز بودن مطالب، بیشتر از دانشجویان پسر اهمیت می‌دهند. ولی جنبه‌های ظاهری و احترام به

منابع

1. Navabi N, Jahanian I, Haji Ahmadi M, Parvaneh M. [Criteria for desirable teacher from the view point of

- students of Babol university of medical sciences]. *Journal of Babol University of Medical Sciences*. 2010; 12(1): 7-13. [Persian]
2. Zohoor AR, Islami Nejad T. [Shakhshaye tadrise asarbakhsh az didgahe daneshjooyane daneshgahe oloom pezeshkaye Kerman]. *Payesh Journal*. 2002; 1(4): 5-13. [Persian]
  3. Spencer J. ABC of learning and teaching in medicine. *BMJ*. 2003; 326(7388): 543-5
  4. Bland CJ, Wersal L, VanLoy W, Jacott W. Evaluating faculty performance: a systematically designed and assessed approach. *Acad Med*. 2002; 77(1): 15-30.
  5. Khosravi F, Shahouei R, Hesami K, Savadzade Sh. [Avamele moaser dar barghararye ertebat beine daneshjoo va ostad az didgahe daneshjooyane oloom pezeshkaye Kordestan]. Abstract of First National Conference on Medical Education Development. Sanandaj; 2010. [Persian]
  6. Espeland K, Shanta L. Empowering versus enabling in academia. *J Nurs Educ*. 2001; 40(8): 342-6.
  7. Joibari L, Mohammadi Z, Sanagoo A. [Negahi be raftarhaye namohtaramane dar mohithaye amoozeshi az didgahe asaid va daneshjooyan]. *Strides in Development of Medical Education*. 2010; 7(2): 127-33. [Persian]
  8. Adhami A, Mohammad Alizadeh S. [Nazarate daneshjooyane daneshgahe oloom pezeshkaye Kerman dar morede amalkarde asatid dar zamineye moshavere va rahnamaeye tahsili]. *Strides in Development of Medical Education*. 2008; 5(2): 94-101. [Persian]
  9. Obeidi N. [Effective factors on the communication between students and faculty members in the viewpoint of paramedical students]. *Iranian Journal of Educational Strategies*. 2010; 3(3): 133-6. [Persian]
  10. Ghadami A, Salehi B, Sajadi Sh, Najji H. [Students' Points of View Regarding Effective Factors in Establishing Communication between Students and Faculty Members]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2007; 7(1): 149-54. [Persian]
  11. Aliasgharpour M, Monjamed Z, Bahrani N. [Factors Affecting Students' Evaluation of Teachers: Comparing Viewpoints of Teachers and Students]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2010; 10(2): 186-95. [Persian]
  12. Vakili A, Hajaghajani S, Rashidy-Pour A, Ghorbani R. [An investigation of factors influencing student evaluation of teacher performance: A comprehensive study in Semnan University of Medical Sciences]. *Koomesh*. 2010; 12(2): 93-103. [Persian]
  13. Ramezani T, Dortaj Ravari E. [Barrasye vijegihaye yek modarese asarbakhsh va avamele amoozeshye moaser bar karamadye vey az didgahe modaresin va daneshjooyane daneshkadehaye parastarye daneshgahe oloom pezeshkaye Kerman]. *Strides in Development of Medical Education*. 2009; 6(2): 139-48. [Persian]
  14. Gashmard R, Moatamed N, Vahedparast H. [Faculty Members' and Students' Veiwpoints on Characteristics of a Good University Teacher in Boushehr University of Medical Sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2011; 11(1): 48-57. [Persian]

Students' Viewpoint of Factors Affecting Teacher-Students Communication, A Study in Birjand University of Medical Sciences

MohammadReza Abedini¹, Ali Abassi², Fathieye Mortazavi³, Bita Bijari⁴

Abstract

Introduction: *Effective communication between teachers and students plays a significant role in the efficacy of teaching-learning process. This study aimed to identify the influencing factors in teacher-student communication from the viewpoints of students of Birjand University of Medical Sciences.*

Methods: *This cross-sectional descriptive study was performed on students of Birjand University of Medical Sciences (BUMS). Relying on literature review and consult with experts, a researcher-made questionnaire was developed including three domains of teachers' personal, professional, and scientific characteristics. After confirming content validity and reliability, questionnaires were delivered in person and then collected after completion. Data derived from 323 questionnaires was analyzed through descriptive statistics and using independent T and ANOVA.*

Results: *Mean scores of three areas of personal, professional, and scientific characteristics of professors were respectively 4.35 ± 0.52 , 4.27 ± 0.56 and 4.05 ± 1.11 (out of 5). According to the students, being respectful to students, mastery on academic subjects, being up-to-date, equality in dealing with students, and accountability were regarded as the most effective factors in communication between teachers and students. This is while professor's gender, age, history of research activities, and sensible use of encouraging tools were the least important factors in this relationship known by students.*

Conclusion: *The results suggest that the character and ethical aspects of teachers as well as their scientific knowledge and teaching approach could enhance the relationship between teachers and students, thereby improve the teaching and learning process.*

Keywords: Communication, Student, Student's Perspective, Faculty, Faculty Evaluation.

Addresses:

¹ Assistant Professor, Medical Education Research Group, School of Medicine, Birjand University of Medical Sciences; Birjand, Iran. Email: mohrabe@yahoo.com

² MS of Medical Education, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran. Email: Aliabassi86@yahoo.com

³ Instructor, Educational Development Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: mortazavi_fat@yahoo.com

⁴ (✉)Assistant Professor, Department of Community Medicine, School of Medicine, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran. Email: bita.bijari@yahoo.com